

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛЕКСИКИ НА ПОЗНАЧЕННЯ НЕТОЧНИХ ЧАСОВИХ ВІДРІЗКІВ У ГОВІРКАХ НИЖНЬОЇ НАДДНІПРЯНИЦНИ

Біленко Тетяна,

кандидат філологічних наук, доцент

ORCID ID 0000-0001-7187-9479

Національний університет «Запорізька політехніка»

вул. Жуковського, 64, Запоріжжя, 69121, Україна

tanyabless@ukr.net

Миронюк Ліна,

старший викладач

ORCID ID 0000-0001-8356-4431

Національний університет «Запорізька політехніка»

вул. Жуковського, 64, Запоріжжя, 69121, Україна

l.v.myronuk@gmail.com

***Анотація.** Феномен часу відіграє винятково важливу роль у відображенні мовно-культурних особливостей будь-якого народу. Час є невід'ємним аспектом моделі нашого світу, характеристикою тривалості існування, а також важливою частиною життя людей, особливо в сучасному світі, де стає цінним ресурсом. У мовній картині окремих територій різними способами закодовано ціннісний зміст часу. Його декодування розкриває світогляд культурного соціуму. Час, як складник мовної картини світу, наділений властивостями, притаманними мисленню людини, її світорозумінню. Усвідомлення часу, як невід'ємного елемента дійсності, є джерелом культурного кодування. Темпоральний код культури репрезентується через назви відрізків часу, що осмислюються як знаки культури. Їх дослідження у етнолінгвістичному контексті допомагає розкрити національну специфіку, характеризувати лінгвістичні традиції певної етнотериторії.*

На матеріалі відомої етнографічної праці «Словник говірок Нижньої Наддніпряниці» Віктора Антоновича Чабаненка у статті здійснено аналіз лексем на позначення неточних часових відрізків – одного з інформативних шарів діалектної лексики, який склався на основі широкого та всебічного використання всіх ресурсів загальнонаціональної мови і став її органічною частиною. З'ясування семантики, структури та лексично-словотвірного значення цих мовних засобів на позначення часу, виявлення їх потенційних можливостей, зафіксованих у словнику, присвячене наше дослідження. Розкриття особливостей усвідомлення часу українським народом та вияв часових одиниць, які становить специфіку лексичної системи говірок Нижньої Наддніпряниці, яскраво відображає індивідуальне сприйняття навколишнього світу носіями окремої етномовної території.

***Ключові слова:** етномовна територія, темпороніми, лексеми на позначення точних часових відрізків, діалектизми.*

THE FUNCTIONING OF THE VOCABULARY FOR MARKING INACCURATE TIME PERIODS IN THE SPEAKERS OF THE LOWER SUPERDNIPRIAN REGION

© Bilenko T., Myroniuk L., 2023

Bilenko Tetiana,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor

ORCID ID 0000-0001-7187-9479

Zaporizhzhya Polytechnic National University,

64 Zhukovsky st., Zaporozhye, 69121, Ukraine

tanyabless@ukr.net

Myroniuk Lina,

Senior lecturer

ORCID ID 0000-0001-8356-4431

Zaporizhzhya Polytechnic National University

64, Zhukovsky st., Zaporozhye, 69121, Ukraine

l.v.myronuk@gmail.com

***Abstract.** Time phenomenon plays an extremely important role in reflecting language and cultural peculiarities of any nation. Time is an integral aspect of our world model, a characteristic of existence duration, and an important part of people's lives, especially in the modern world, where it is becoming a valuable resource. The language picture of certain territories encodes the value content of time in different ways. Its decoding reveals the worldview of a cultural society. Time, as a component of the world's language picture, is endowed with properties inherent in human thinking and worldview. Awareness of time as an integral element of reality is a source of cultural coding. The temporal code of culture is represented through the names of time intervals, which are understood as cultural signs. Their study in the ethnolinguistic context helps to reveal national specificity and characterize the linguistic traditions of a particular ethnic area.*

Based on the material of the famous ethnographic work "The Dictionary of Nyzhnia Naddniprianshchyna. (The Lower Dnieper Ukraine) Dialects" by Viktor Antonovych Chabanenko, the article analyses lexemes denoting inaccurate time intervals, one of the informative layers of dialect vocabulary, which was formed on the basis of wide and comprehensive use of all resources of the national language and became its organic part. The present study is devoted to the elucidation of the semantics, structure, lexical and word-formation meaning of these linguistic means to denote time, as well as to the identification of their potential possibilities recorded in the dictionary. The disclosure of time awareness peculiarities by Ukrainian people and the identification of time units that constitute the specificity of the lexical system of the dialects in Nyzhnia Naddniprianshchyna clearly reflects the individual perception of the world by the speakers of a particular ethnolinguistic area.

***Key words:** ethnolinguistic area, temporonyms, lexemes denoting precise time intervals, dialecticisms.*

Вступ

Мова відображає певний спосіб сприйняття побудови світу чи певну картину світу, уміщену в значеннях різних слів та висловів, об'єднаних у систему поглядів. Однією із універсальних категорій людського світосприйняття є говіркова лексика. У ній, в окремих її одиницях, сформовано стереотипи мислення й мовної поведінки представників різних соціальних і професійних верств, морально-етичні та естетичні традиції й цінності. Говіркові лексеми – це джерела культурно-національної інтерпретації дійсності, які в концентрованому вигляді несуть країнознавчу (етнокультурну) інформацію, вони з'єднані збирачами в збірники й становлять національне надбання етносу. Пояснення самотності етнокультури слід шукати в словах, якими фіксуються образи пізнаваних предметів і явищ. Темпоральні культурно забарвлені лексеми якраз і створюють ту систему координат, у якій існує індивід, що формує образ світу як основоположний елемент етнокультури. Позначаючи час, його точно або неточно окреслені межі, темпоральне слово разом з

тим передає його зв'язки й поєднання в динамічному цілому, в історичній дійсності та відображає розуміння стосовно руху як циклічно, так і в розвитку. Оскільки поняття часу та культури тісно пов'язані між собою, то міжкультурне значення зумовлює необхідність аналізу темпоральних одиниць, широкоживаних у говірковому мовленні.

Обговорення

Лексика діалектної мови на різних етапах історичного розвитку цікавить сучасних науковців своєю семантичною та функційною специфікою. Діалектні флективні мовні засоби з емоційним змістом, їх належність до різноманітних тематичних груп лексики були предметом вивчення багатьох українських мовознавців (К. Глуховцева, О. Дворянкін, В. Леснова, Л. Денисенко, В. Чабаненко).

Час як універсальна категорія буття завжди викликав незмінний інтерес і був предметом аналізу вчених різних галузей знань і представників різних поколінь. Вітчизняні дослідники (Н. Гошилик, Г. Заньковська, Н. Таценко) та їхні закордонні колеги (Дж. Лакофф, М. Харпер, У. Чейф) досліджували основні параметричні властивості концепту часу. Уживання часових форм дієслова в сучасному мовознавстві висвітлено в працях провідних вітчизняних лінгвістів: В. Гнатюка, Л. Білаш, В. Виноградова, В. Бондаренко, О. Пономаріва, О. Мельничука та ін. В. Лук'янець у своєму філософському енциклопедичному словнику визначає «час» – абстрактне поняття і феномен, що лежить в основі як мовної, так і наукової картин світу (Шинкарук, 2002; 529). Багато вчених і філософів намагалися дослідити явище часу, щоб відповісти на такі питання: яка природа часу, які його властивості, чи існує час взагалі, чому він рухається тільки в одному напрямку тощо. Пізнання часу – складний процес у зв'язку з нематеріальністю та абстрактністю цієї категорії, тому звернення до проблем часу залишається актуальним для лінгвістів і сьогодні.

Матеріали та методи дослідження

Незважаючи на те, що дослідженню цієї проблеми присвячена низка мовознавчих праць, стан вивчення різних тематичних груп діалектизмів залишається поза увагою науковців. Зокрема, в україністиці недостатньо повно описано темпоральну лексику, що зумовлено іншими науковими пріоритетами в українській діалектології та станом діалектної семасіології. Дослідження словникового складу говорів передбачає не тільки фіксацію темпоральних мовних одиниць, а й з'ясування їхньої семантики, структури та лексично-словотвірного значення, виявлення їхніх потенційних можливостей, відображених в етнографічних записках, зокрема в «Словнику говірок Нижньої Наддніпряниці» Віктора Антоновича Чабаненка.

Мета нашого дослідження полягає в етнолінгвістичному аналізі специфіки мовних одиниць на позначення неточних часових відрізків у говірках Нижньої Наддніпряниці, співвідносних із темпоральним кодом культури через базові компоненти-темпороніми, що передбачає використання методу дискурс-аналізу для виявлення особливостей вживання та взаємодії лексем, властивих зазначеному діалекту, та вивчення темпоронімів як важливого складника говіркової лексики Нижньої Наддніпряниці. Для розкриття специфіки темпоральних мовних одиниць досліджуваного регіону, використовуємо метод дедукції, який дозволяє виявити загальні правила та закономірності вживання цих лексем у говірках Нижньої Наддніпряниці. Такий підхід дозволив отримати глибше розуміння темпоральної специфіки культури цього регіону, уникнути лише поверхового опису лексем, допоміг розкрити їх значення та використання в контексті.

Результати дослідження

Категорія часу вміщена в значеннях різних слів та висловів, об'єднаних у систему поглядів, уявлень, світовідчуттів людей конкретної місцевості. Ці аспекти взаємодії людини та часу знаходять своє відображення в мові діалектів

і репрезентовані темпоральними лексемами, які відтворюють різні просторові межі під час реалізації часових відносин. Усвідомлення часу, як невід'ємного елемента дійсності, є джерелом культурного кодування. Темпоральний код культури реалізується через назви відрізків часу, що осмислюються як знаки культури.

Аналіз наукових визначень, що відображають поняття «час», дозволяє виділити основні властивості цього концепту – це рух, незворотність, універсальність. Керуючись цим, О. Бондаренко зазначає, що у концепті прийнято виділяти ядро й периферію. Ядро висловлює головні системоутворювальні ознаки концепту; на периферії виявляються додаткові релевантні ознаки. Так ядро наукового концепту «час» складають такі ознаки часу: 1) час – це форма існування матерії; 2) час рухається; 3) час має спрямованість – від минулого до майбутнього. До периферійної зони концепту час можна віднести такі його ознаки: 4) час суб'єктивний; 5) час має періодичність (Бондаренко, 2010; 23–24).

Час – одна з основних категорій людського буття, яка репрезентує його виникнення, становлення та зміну відповідно до ситуації, що склалася на певному часовому зрізі та характеризується тривалістю, послідовністю, зміною станів і розвитку яких-небудь об'єктів. Темпоральність – тимчасова сутність явищ, породжена динамікою їх особливого руху, на відміну від тих тимчасових характеристик, які визначаються відношенням руху цього явища до історичних, астрономічних, біологічних, фізичних та інших часових координат, взаємозв'язок моментів часу (temporality – часові особливості) (Бусел, 2005; 53).

У системі сучасних українських діалектологічних студій говіркова лексика на позначення часу виявляється як результат використання широкого й всебічного спектру ресурсів національної мови, Ця лексика відіграє важливу роль у розумінні та дослідженні сучасної української мови та сприяє більш повному відображенню варіативності мови та культурної спадщини нації.

Значення часу знаходить свою реалізацію в різноманітті темпоральних лексем, їх груп у говірках Нижньої Наддніпряниці. Кожна група на позначення специфіки проміжків часу відзначається великим ступенем внутрішньої диференціації. Темпоральні детермінанти в дослідженому нами діалекті найчастіше позначають точно або неточно окреслені часові параметри. Під час аналізу темпоральної лексики в говірках Нижньої Наддніпряниці ми виокремили такі лексично-семантичні групи неточних часових відрізків:

- назви, які позначають час, що передує певним часовим ознакам чи діям (*спотинуву, іспрежда, ізначала, засвіта, заздалигоди, ізперва, уперід, упервину*);
- номени, які вказують на конкретизацію часових подій (*сьодні, вовремя, шичас, щас, одначе, имино, вокурат, дісвітільно, абсолютно*);
- лексеми, які визначають нескінченність часу (*спрежда, повсигда, безлітно, завсигда, усегда*);
- назви, які вказують на наступність (*завтре, послі, ускорє*);
- найменування невизначеного часового проміжку (*майже, нагда, осьосьо, якколи*);
- назви, що вказують на швидкоплинність часу (*мельком, мірці, пуком, мерці*);
- лексеми, що вказують на часовий період життя людини (*пожилий, старник, зрослість, версник, юнош*);
- номени, що позначають раптовість часових понять (*налопом, невбачай, неожидано, спотинька*);
- назви, які вказують на часовий проміжок, який уже завершився (*завчора, прошлий, давшиній*);
- найменування невизначеного темпорального проміжку, які вказують на повторюваність часу (*оп'ять, заспіль, оп'еть*).

Основними компонентами структури мікрополя назв неточних відрізків часу є центр (ядро) і периферія. Лексично-семантичне значення цієї мікросистеми зосереджується в ядрі, яке представлено такими семами: вік, врем'я, возрост, жисть, жизня, гак. Вік [в`ік], а, ч. Знос (про взуття одяг), зужиток. Виріб, який не придатний для використання та вийшов з ужитку (про споруду і ін.). *Семен там так і ворота ковані постави, шо їм і в`іка не буде* (Чабаненко, 1992; I, 180). Врем'я. Час. *От же мені й тітка казала, щоб я не їздив по гроші, бо їм це, мабуть, врем'я не вийшло* (Чабаненко, 1992; I, 205). Возрост, у, ч. Вік. *У тебе ж возрост уже слава богу, вос`імнадцат` год, а й дос`і дурний, йак пробка* (Чабаненко, 1992; I, 92). Жисть [жис`т`], і, ж. Життя. *Живе той чоловік. І добренна йому жисть пішла* (Чабаненко, 1992; I, 318). Жизня [жиз`н`а], і, ж. Життя. *Прожила ус`у жиз`н`у у сел`і, то шо м`ін`і той ваш город?* (Чабаненко, 1992; I, 316). Гак. Капут, кінець, смерть. *Думка, бач, була така в Потьомкіна : як тікатимуть запорожці, здвонків не минуть – тут їм і гак* (Чабаненко, 1992; I, 215). Відмітимо, що у центрі мікрополя простежується зв'язок семантичних ознак із морфологічними і синтаксичними. Усі елементи ядра належать до однієї частини мови, які утворюють синонімічні й антонімічні пари. Наприклад: *вік – возрост, жизня – жисть; жисть – гак*.

У лексично-семантичному полі темпоральності назв неточних часових відрізків виділяємо мікрополе назв, які позначають час, що передує певним часовим ознакам чи діям: *уперід, тіки, докіль*. Уперід, [упер`ід], присл. *Спершу, раніше, спочатку. Проход` упер`ід` ти, а тод`і йа пройду* (Чабаненко, 1992; IV, 166). Вперід [уперід], присл. Те саме, що уперід. *Ми з Ганною упер`ід вас прийшли* (Чабаненко, 1992; I, 202). Тіки [т`іки] і тіко [т`іко], присл., част., спол. *Тільки. Оце т`іки повернус`а на бік, а воно й шпигне* (Чабаненко, 1992; I, 124). На морфологічному рівні ці лексеми виражаються формами прислівника.

Наступне виділене нами мікрополе темпоральності охоплює назви, які вказують на конкретизацію часових відношень. Вони об'єднані спільною архісемою – вказувати на конкретність часу. Елементами ядра цього мікрополя виступають такі лексеми: *сьодня, именно, щас, шичас*. Сьодні [с`одні], присл. *Сьогодні. Ми с`одн`і не підемо гулять: роботи багато* (Чабаненко, 1992; IV, 118). Сьодня [с`од`н`а], присл. *Сьогодні. Йаке у нас с`одн`а число?* (Чабаненко, 1992; IV, 118). Именно, присл. Саме, якраз. *Оце тобі сто робліуколи именно нужні?* (Чабаненко, 1992; II, 121). Щас, [шч`ас], присл. Зараз. *Підожди йа шчас прийду* (Чабаненко, 1992; IV, 252).

Меншим семантичним навантаженням у Словнику говірок Нижньої Наддніпрянщини представлена периферія мікрополя назв, які позначають час, що передує певним часовим ознакам чи діям. До периферійних лексем належать: *зарнише, ізперва, ізначала, науперід, спотинову, спочатку, упервину*. Заранше, присл. Заздалигідь. *Щоб же було м`ін`і сходит` туди заранше: ц`ого б не случ`илос`* (Чабаненко, 1992; II, 66). Ізперва, присл. Спочатку. *Ізперва, як він приїхав сюди, так зробив обору для скоту, а потім уже невеличку хижу для себе* (Чабаненко, 1992; II, 127). Ізначала [ізнач`а`ла], присл. Спочатку. *Пішоу ізнач`ала до бат`ка, а тоді до брата* (Чабаненко, 1992; II, 126). Ти значала [значала], присл. *Спочатку постукай, а тод`і заход`* (Чабаненко, 1992; II, 111). Лексеми на позначення цих невизначених часових меж можуть репрезентувати великі можливості темпоральної дії: *Через яке там врем'я набрів на третю отару* (Чабаненко, 1992; I, 205). *Заздалигоди, сперва діло зроби* (Чабаненко, 1992; II, 29). *Що це нам упервину чи шо?* (Чабаненко, 1992; IV, 166). Однією з особливостей аналізованої групи є наявність великого синонімічного ряду: *заранше – ізперва – ізначала – спотинову – заздалигоди- найуперід – упервину*.

Лексично-семантична група говірок Нижньої Наддніпрянщини, які передають узагальнено-темпоральну характеристику конкретних часових понять, мають свою периферію, що реалізується у таких семах: *вокурат, назовсім, вовремня, відвоси*. Вокурат, присл. якраз, точно. *Максимум прийшоу вокурат у два часа* (Чабаненко, 1992; I, 193). Назовсім, [насоусім], присл. назовсіи. *Насоусім йа вам лопати не дам, а дніу на три – можна* (Чабаненко, 1992; II, 345). Вовремня [воуремн`а], присл. Вчасно.

Параска йакраз воурем`на прийшла. Йакби не вона, хтозна що було б. (Чабаненко, 1992; I, 189). *Відвosi. З тих пір, Коли пішов, то й відвosi нема* (Чабаненко, 1992; I, 179). Структура цього концепту представлена значенням «свіжий, незіпсований»: *Це молоко не соднішне, бо уже скисло* (Чабаненко, 1992; IV, 118). *Де наші соднaшні газети?* (Чабаненко, 1992; IV, 118).

Складною периферійною структурою характеризується мікрополе темпоральності назв, які визначають нескінченність часу. Його компоненти різняться ступенем вияву часових ознак, тому вони додатково об'єднуються в різні периферійні сектори, що більше чи менше віддалені від центру. Однак це не порушує семантичної ознаки: необмеженість часу, його безкінечність, навколо якої об'єднуються лексеми периферії: зпрежда, ізпрежда, спрежда, спрежевіку, завсігда. *Зпрежда. Запорожці казали, що земля по лувому березі Дніпра, проти Лоханського порога, з прежда віків була козацька* (Чабаненко, 1992; II, 114). *Ізпреждавіків, присл.* *Споконвіку. Німці – то народ грабужливий ізпреждавіків* (Чабаненко, 1992; II, 127). *Спрежда. Наші л`уди спрежда дровами топили, а це т`іко недауно угл`ом поч`али* (IV, 100). *То він спрежда такий дурний* (Чабаненко, 1992; IV, 100). *Спрежду. Спрежду в Великому Лузі жило багато запорожців* (Чабаненко, 1992; IV, 100). *Спрежевіку. А через той ліс та йшов шлях, та такий, що він спрежевіку проложений...* (Чабаненко, 1992; IV, 100). *Горілка завсігда була готова й у запорожців.* (II, 16). *Наповсігда [напоусігда] і [наповс`ігда]. Д`адко дау м`ін`і ножик напоусігда* (II, 336). *Повсігда [поусігда]. Васил` ходе поусігда йакийс` зажурений* (III, 141). *Повсігда. Коли не йду, вона поусігда га приз`бі сидит`* (Чабаненко, 1992; III, 141). *Повсігда [поус`ігда]. Це такий чоловік, що поус`ігда на когось жалійец`а* (Чабаненко, 1992; III, 141). Зазначені одиниці утворюють лексичні варіанти на позначення різноманітних часових проявів, що дозволяє виявити ряд загальних закономірностей, властивих цим позначенням: Бізстрочний [б`істроч`ний]. *Йа оце уже б`істрочний поспорт получ`ила аж до самої смерти* (Чабаненко, 1992; I, 84). Безконешний [б`зконешний]. *Твоє бізконешне мамкан`а уже у мене у п`іч`інках сидит`* (Чабаненко, 1992; I, 82). Бізконешно, [б`ізконешно], присл. до безконешний. *Ну й собака ж у вас, кумо, протиуний! Виїє і виїє безконешно* (Чабаненко, 1992; I, 82). Безлітно. Нескінченно, вічно. *Жили б вони, ті запорожці, тутечка безлічно, якби не той Потьомка* (Чабаненко, 1992; I, 73). Безоставично. Безперестанку. *Вона, ця рожка, безоставично цвіте, усе літо* (Чабаненко, 1992; I, 74). *Навзаводи [наузаводи], присл. Заводячи безперестанку плач, виття і т. п.). От же прокл`атий собака! Ну виє ос` уже п`івд`н`а наузаводи* (Чабаненко, 1992; II, 304). *Нейминуй, присл. Неминуче, неодмінно. Це ж нейминуй якийсь Грицько сюди прийде* (Чабаненко, 1992; II, 362). У цих лексемах відображено сприйняття часу через призму людського життя. Їх специфікація полягає у відтворенні множинності та багатолікості темпорального явища в просторово-часовому континуумі.

Висновки та перспективи

На основі дослідженого матеріалу в лексично-семантичному полі темпоральності говірок Нижньої Наддніпряни назв неточних часових відрізків виділяємо мікрополя назв, які позначають час, що передує певним часовим ознакам чи діям; вказують на конкретизацію часових відношень; наступність; невизначеність часового проміжку; швидкоплинність часу; часовий проміжок, який уже завершився; повторюваність часу; часовий період життя людини; раптовість часових понять; визначають нескінченність часу. Говірковим мовним засобам на позначення неточних часових відрізків при всій їх різноплановості притаманні спільні інваріантні семантичні ознаки, що формують певну систему, яка є своєрідною підсистемою лексики Нижньої Наддніпряни. Вона не позначена послідовністю, замкненістю, а характеризується відкритістю й постійним розвитком. Результати дослідження сприятимуть репрезентації аналізованого сегмента діалектної лексики в

загальноукраїнському континуумі, відкриють **перспективи дослідження** інших тематичних груп діалектної лексики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Біленко, Катиш, 2022. – *Біленко Т.Г., Катиш Т.В.* Темпоральні лексеми на позначення точних часових відрізків у «Словнику говірок Нижньої Наддніпрянщини» В.А.Чабаненка. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 50. С. 154-158. – Режим доступу: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/50_2022/50_2022.pdf
- Білодід, 1970-1980 – *Білодід І.К.* (ed.). Словник української мови: в 11 тт. АН УРСР. Інститут мовознавства. К.: Наукова думка, 1970-1980.
- Бондаренко, 2012 – *Бондаренко Є.В.* «Еволюція поняття часу в англійській мові та у дискурсі». Дис. док. філол. наук. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. 555 с. – Режим доступу: <http://foreign-languages.karazin.ua/resources/d79a98abb3c5c40725a3d3b3bdebd544.pdf>
- Бондаренко, 2010 – *Бондаренко Е.В. (ed.)*. Еволюція концепта ВРЕМЯ в британском дискурсе / Е.В. Бондаренко. Когниция, коммуникация, дискурс. 2010. № 1. С. 22-29. – Режим доступу: <https://doi.org/10.4236/ojml.2020.101003>
- Бусел, 2005 – *Бусел Т.В. (ed.)* Великий тлумачний словник сучасної української мови. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
- Вербовий, 2017. – *Вербовий М. В.* Із спостережень над особливостями лексики, що пов'язана з традиційним харчуванням, у говірках Криворіжжя. Т. LXIV. С.353 – 369.
- Матвіяс, 2005. – *Матвіяс І. Г.* Українська мова і її говори. К.: Наук. думка, 1990. 161с.
- Німчук, 1992. – *Німчук В. В.* Давньоруська спадщина в лексиці української мови, «Наукова думка», 1992. Київ. 412с.
- Чабаненко, 1995. – *Чабаненко В.А.* Гартоване слово: Постійні порівняння в говірках Нижньої Наддніпрянщини / зібрав і упорядкував Віктор Чабаненко. ("Пам'ятки мовної культури Нижньої Наддніпрянщини"). Вип. 3. Запоріжжя, 1995. 164с.
- Чабаненко, 1992. – *Чабаненко В.А.* Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини, Т. 1–4, Комунар, Запоріжжя.
- Шинкарук, 2002. – *Шинкарук В.І.* Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрис, 2002. 742 с.

REFERENCES

- Bilenko, Katy`sh, 2022. – *Bilenko T.G., Katy`sh T.V.* (2022). Temporal`ni leksemy` na poznachennya tochny`x chasovy`x vidrizkiv u «Slovn`y`ku govirok Ny`zhn`oyi Naddnipyrianshhy`ny`» V.A.Chabanenka. Aktual`ni py`tannya gumanitarny`x nauk: mizhvuzivs`ky`j zbirny`k naukovy`x pracz` molody`x vcheny`x Drogoby`cz`kogo derzhavnogo pedagogichnogo universy`tetu imeni Ivana Franka. Drogoby`ch: Vy`davny`chy`j dim «Gel`vety`ka», 2022. Vy`p. 50. S. 154-158 [in Ukrainian]. Availableat: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/50_2022/50_2022.pdf
- Bilodid,1970-1980 – *Bilodid I.K.* (ed.). Slovn`y`k ukrayins`koyi movy`: v 11 tt. AN URSR. Insty`tut movoznavstva. K.: Naukova dumka, 1970-1980 [in Ukrainian].
- Bondarenko, 2012 – *Bondarenko Ye.V.*(2012). «Evoluciya ponyattya chasu v anglijs`kij movi ta u dy`skursi». Dy`s. dok. filol. nauk. X. : XNU imeni V.N. Karazina, 2012. 555 s. [in Ukrainian]. Availableat: <http://foreign-languages.karazin.ua/resources/d79a98abb3c5c40725a3d3b3bdebd544.pdf>

- Bondarenko, 2020. – *Bondarenko Ye.V.*(2020). Tools of Explicit Propaganda: Cognitive Underpinnings. *Open Journal of Modern Linguistics*, 10, 23-48 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.4236/ojml.2020.101003>
- Busel, 2005 – *Busel T.V.*(Ed.) (2005). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy*. [The Ukrainian Language Great Explanatory Dictionary]. Kyiv, Irpin: VTF «Perun». 1728 s. [in Ukrainian]
- Verbovy, 2017. – *Verbovy, M. B.*(2017). Iz sposterezhen nad osoblyvostiamy leksyky, shcho pov'iazana z tradytsiinym kharchuvanniam, u hovirkakh Kryvorizhzhia [From observations on the features of vocabulary associated with traditional food in the dialects of Kryvyi Rih]. *T. LXIV*. (pp. 353 – 369). Kryvyi Rih [in Ukrainian].
- Matviyas, 2005. – *Matviyas I. G.* *Ukrayins`ka mova i yiyi govory`*. K.: Nauk. dumka, 1990. 161s. [in Ukrainian].
- Nimchuk, 1992. – *Nimchuk V. V.* *Davn`orus`ka spadshhy`na v leksy`ci ukrayins`koyi movy`*, «Naukova dumka», Ky`yiv. 412s. [in Ukrainian].
- Chabanenko, 1995. – *Chabanenko V.A.* (1995). *Hartovane slovo: Postiini porivniannia v hovirkakh Nyzhnoi Naddnyprianshchyny* [Tempered word: Constant comparisons in the dialects of the Lower Dnieper / collected and arranged by Victor Chabanenko. ("Monuments of language culture of the Lower Dnieper"). Vip. 3. Zaporozhye, 1995. 164 p. Zaporizhzhya [in Ukrainian].
- Chabanenko, 1992. – *Chabanenko V.A.* (1992). *Slovnyk hovirok Nyzhnoi Naddnyprianshchyny* [Dictionary of dialects of the Lower Dnieper, vols]. 1-4, Communard, Zaporozhye [in Ukrainian].
- Shy`nkaruk, 2002. – *Shy`nkaruk V.I.* (2002). *Filosofs`ky`j ency`klopedy`chny`j slovny`k*. Ky`yiv: Abry`s, 2002. 742 s. [in Ukrainian].

Received: 03 May, 2023